

WAARNEMINGEN VAN DE EUROPESE MEERVAL NA DE HOOGWATERPERIODEN VAN 2002

HERKOMST EN EFFECTEN VAN VERDRIFTING

R.W. Akkermans, Wilhelminalaan 47, 6042 EL Roermond
F. van Hoogstraten, Walburgisstraat 29, 6109 RE Ohé en Laak

In de winter van 2001/2002 is de Maas tijdens perioden van hoogwater viermaal buiten haar zomerbed gekomen. Door de hoge stroomsnelheden kunnen vissen vanuit de bovenstroom meespoelen. Bovendien worden de dieren ook meegenomen naar plekken ver buiten het zomerbed. Een deel van deze vissen blijft achter in tijdelijke plasjes en poeltjes en ziet een gewisse dood tegemoet. De achtergebleven vissen kunnen verrassende vondsten opleveren, zoals twee Europese meervallen (*Silurus glanis*) langs de Grensmaas (figuur 1). Een ander deel van de vissen bereikt door de verdrifting bij hoogwater wel een geschikt leefgebied, zoals de Maas bij Roermond. Vermoedelijk heeft zich daar een zichzelf voortplantende populatie Europese meervallen gevormd.

VIER VONDSTEN

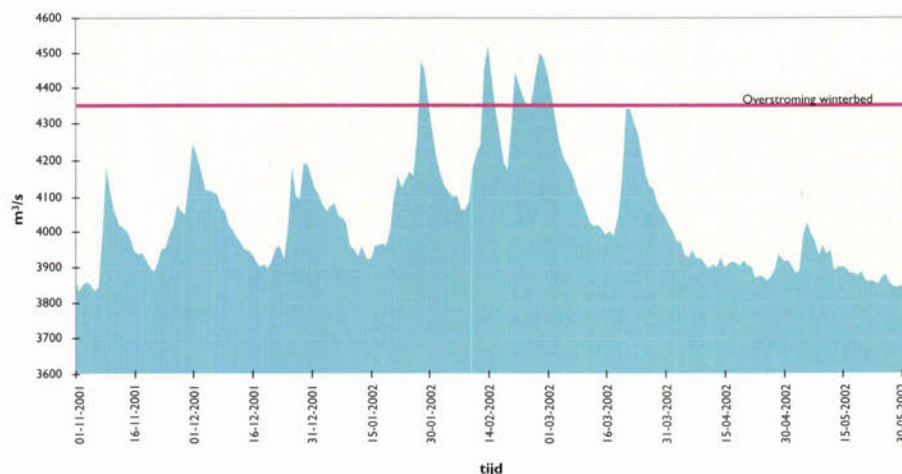
Na de hoogwatergolven van 2002 (figuur 2) zijn door de tweede auteur bij het zoeken naar ottersporen restanten van twee dode Europese meervallen langs de Maas aangetroffen. Een derde en vierde exemplaar zijn door Ludo Spronck bij Borgharen respectievelijk Maas-tricht gevonden.

De eerste dode Europese meerval lag op 3 maart 2002 op het voetpad tussen de Dilkens-

plas en de Grensmaas bij Ohé en Laak (coördinaat: 184,5-347,1). Alleen de romp was aanwezig; de kop en staart ontbraken (figuur 3). De romp was circa 1,10 m lang en het restant woog circa 20 kg. De dag voor de vondst stroomde het water nog op de vindplaats. Door het stroomverschil tussen de Grensmaas en het gestuwde traject Laak - Linne wordt sediment, in de vorm van zandduintjes en slikvlakten, afgezet bij de Teggerse plas en de Dilkensplas. De vindplaats is dus een logi-

FIGUUR 1
Het stroomgebied van de Maas in Limburg.

sche locatie om na hoogwater een grote dode vis afkomstig uit de Grensmaas aan te treffen. Een tweede dode Europese meerval is op 16 maart 2002 gevonden langs de waterlijn bij de uitgang van de Oolderplas bij Herten (coördinaat: 192,9-354,6). Dit kadaver was wel compleet en had een kop-staart lengte van 1,45 m (figuur 4). De Oolderplas is een van de Maasplassen en staat in verbinding met de Zandmaas (stuwvak Linne-Roermond). De derde dode Europese meerval is na het derde hoogwater in april 2002 gevonden in struiken langs de Maas bij Borgharen. Ook deze locatie ligt aan de Grensmaas (coördinaat: 175,6-321,3). Het dier verkeerde in vergaande staat van ontbinding en moet meer dan één m lang zijn geweest.

De vierde waarneming van een dode Europese meerval is niet gerelateerd aan een hoogwatergolf. Het betreft een vondst half augustus 2002 van een circa 90 cm lang dier nabij de koelwaterafvoer van Sappi in de Bovenmaas bij

FIGUUR 2
Overzicht van de hoogwaterpieken op de Grensmaas in de winter van 2001-2002 bij Borgharen Dorp (bron: Rijkswaterstaat Limburg).

FIGUUR 3

Het restant van de Europese meerval gevonden bij de Dilkensplas op 3 maart 2002 (foto: Frank van Hoogstraten).

FIGUUR 4

De dode Europese meerval gevonden bij de Oolderplas op 16 maart 2002 (foto: Frank van Hoogstraten).

Maastricht (coördinaat: 176,7-318,8). Daar zijn in dezelfde maand ook drie Europese meervallen in lengte variërend tussen 60 en 100 cm met de hengel gevangen (Spronck, persoonlijke mededeling).

VERSPREIDINGSBEELD

De Europese meerval is in Limburg bekend uit de Maas benedenstrooms van de stuw van Linne en uit enkele zijrivieren van de Maas, zoals Niers, Swalm en Roer (AKKERMANS, 2000). Wat betreft de Maas in Limburg dateert de eerste vangst uit 1983. Sindsdien worden elk jaar exemplaren gesignaleerd. Met name de laatste jaren worden in de Maas bij Roermond grote aantallen Europese meervallen gevangen: in 2000 61 stuks en in 2001 224 stuks (WINTER *et al.*, 2001; 2002). Bovenstrooms de stuw van Linne was de soort in het Nederlands deel van de Maas (Bovenmaas, Grensmaas) tot 2000 nog niet aangetroffen (AKKERMANS, 2000). Wel is de soort bekend uit het Waalse deel van de Maas. De eerste vangst van een Europese meerval in het Waalse deel van de

Maas dateert uit 1984 en is gedaan vlakbij de Nederlandse grens (BRUYLANTS *et al.*, 1989). Sindsdien heeft zich een zichzelf instandhoudende populatie Europese meervallen in het gekanaliseerde deel van de Maas in Wallonië gevestigd (PHILIPPART, 2000). De herkomst daarvan is niet geheel zeker, maar vermoedt wordt dat de dieren afkomstig zijn van de meervallenkwekerij "Piscimeuse" in Tihange nabij Hoei (PHILIPPART, 2000; DE VOCHT *et al.*, 2001). Uit het Vlaamse deel van het stroomgebied van de Maas (linkeroever Grensmaas) zijn nog geen vangsten van de Europese meerval bekend (DE VOCHT *et al.*, 2001; VANDELANNOOTE *et al.*, 1998). Ook zijn er geen dode exemplaren van de soort na het hoogwater in 2002 aangetroffen (De Vocht, persoonlijke mededeling).

De in dit artikel gepresenteerde waarnemingen van de Europese meerval langs oevers van de Grensmaas en de Bovenmaas duiden erop dat de soort momenteel ook in die delen van de Maas voorkomt. Daarmee is het verspreidingsbeeld van deze soort in het Limburgse deel van de Maas verder gecompleteerd. Afgaande op het voorkeursbiotoop van de Eu-

ropese meerval (rivieren en diepe plassen, zoals de Maas en de Maasplassen bij Roermond) is mede door de grindwinning langs de Grensmaas (Aldeneik, Stokkem, Meers) en de Bovenmaas (Eijsden) voldoende geschikt leefgebied voorhanden. In deze is het interessant te vernemen of er in de grindplassen langs Grensmaas en Bovenmaas levende Europese meervallen worden gevangen, zoals in de grindplassen bij Roermond.

Gezien de grote aantallen Europese meervallen gevangen met het permanente fuikenonderzoek van het Rivo in de hoofdstroom van de Maas bij Roermond, lijkt zich daar een populatie te hebben gevormd. Het feit dat in 2000 een groep dieren is gevangen, die op grond van hun grootte duidelijk in dat jaar geboren zijn en dat die jaarklasse het jaar daarop (goed gegroeid) in 2001 is teruggevangen, duidt op voortplanting (WINTER *et al.*, 2001; 2002). Naast deze juvenielen worden ook zeer grote, geslachtsrijpe exemplaren (lengterecord 198 cm) gevangen (WINTER, *et al.*, 2002).

Ook in de Swalm worden met enige regelmaat jonge Europese meervallen aangetroffen (figuur 5); naast de eerder bekende vangst van een juveniel (AKKERMANS, 1997) is er tijdens visserijkundig onderzoek in november 2001 een 15 cm groot exemplaar gevangen (Crombaghs, persoonlijke mededeling). Soms worden grotere exemplaren tot 60 cm door de plaatselijke visvereniging met de hengel gevangen. Deze dieren zijn afkomstig van een meervallenkwekerij in de Bonnersee, een oude afgraving ten oosten van Brügggen in Duitsland. In dit meer kan tegen betaling op Europese meerval worden gevestigd.

De situatie op de Roer is min of meer vergelijkbaar. Ook hier worden regelmatig Europese meervallen met de hengel uit het water gehaald

FIGUUR 5

Jonge Europese meerval gevangen in de Swalm (foto: Natuurbalans-Limes Divergens, Ben Crombaghs).

(AKKERMANS, 2000). In 2001 zijn twee exemplaren van 40 en 60 cm bij de fietsbrug in Paarlo gevangen en in 2002 twee stuks in Vlodrop (Belgers, persoonlijke mededeling). Ook op het Duitse deel van Roer zijn in 2001 en 2002 enkele Europese meervallen met de hengel gevangen. De dieren op de Roer zijn afkomstig van illegale uitzettingen ten behoeve van de sportvisserij in de baggergaten langs Roer en Worm. Soms vormen de Europese meervallen voor de vissers op de baggergaten een ergernis en worden de gevangen vissen in de Roer geworpen (Jochims, persoonlijke mededeling).

HERKOMST

Afgezien van enkele archeologische vondsten in Namen uit de 15^e en 16^e eeuw is de Europese meerval niet bekend voor de Maas. De soort is door klimatologische oorzaken (kleine ijstijd) en overbevissing minstens 400 jaar geleden verdwenen; van een zich uitbreidende relictpopulatie is dus geen sprake (PHILIPPART, 2000).

Hoe de dieren in de Limburgse Maas en in het bijzonder de Grensmaas, zijn gekomen, laat zich redelijk reconstrueren. De kans dat de Europese meervalpopulatie, die in het stroomgebied van de Rijn leeft en zich daar uitbreidt (DE NIE, 1996), zich ondanks de barrièrewerking van stuwen ook stroomopwaarts in de Maas heeft weten te vestigen, is klein. De verschillende meervallenkwekerijen in het stroomgebied van de Maas vormen een meer waarschijnlijke bron.

Hoewel de Swalm beneden de stuw van Roermond in de Maas uitmondt, is het goed mogelijk dat de in die rivier uitgezette dieren bij hoogwater bovenstrooms in het Roermondse grindplassengebied terecht komen. De baggergaten langs de Roer vormen met zekerheid een aanvoerbron van de Europese meerval richting de Maas. Dit mede omdat de Roer rechtstreeks uitmondt in het Maasplassengebied bij Roermond. Ook zullen exemplaren van de populatie Europese meervallen in de Waalse Maas, afkomstig van afstammelingen van de meervallenkwekerij bij de kerncentrale in Tihange, stroomafwaarts zijn gezakt en zo een bijdrage hebben geleverd. Het vinden van kadavers na een periode van hoogwater wijst op verdrifting van Europese meervallen uit

deze bovenstroomse leefgebieden. Met het vinden van volwassen dieren langs de Bovenmaas en de Grensmaas lijkt een verband te zijn gelegd met de populatie in de Waalse Maas.

STATUS IN LIMBURG

Het is ons inziens vrijwel zeker dat de populatie van Europese meervallen in de Limburgse Maas niet authentiek is. Aan de populatie ligt geen natuurlijke areaaluitbreiding ten grondslag. De vestiging lijkt het resultaat van ontsnapte en uitgezette gekweekte dieren uit Duitse en Belgische bronnen, die in Limburg een goed leefgebied vonden. Het is meer de vraag welke bron (kwekerij) de grootste bijdrage leverde. Fingerprinting (DNA-onderzoek) kan daarover uitsluitsel brengen. Het ontstaan van de Limburgse populatie is min of meer vergelijkbaar met het ontstaan van de populatie in de Maas in Wallonië. Als reden voor de opkomst van de Europese meerval in de Maas wordt de verwarming van het Maaswater genoemd (PHILIPPART, 2000). Ook de populatie in de Maas bij Roermond bevindt zich nabij een elektriciteitscentrale (Clauscentrale, Maasbracht) die Maaswater voor koeling gebruikt.

Afgaande op de recente toename in aantallen is de Europese meerval sterk in opkomst in het stroomgebied van de Maas en zal de soort zich in Limburg de komende jaren ongetwijfeld verder uitbreiden. De opkomst van de Europese meerval toont sterke gelijkenis met de recente opkomst van de Blauwband in Limburg. Ook deze soort is afkomstig van (Duitse) viskwekerijen en breidt zich momenteel eveneens sterk uit in Limburg (LENDERS, 2000; POLLUX & KOROSI, 2002). Gezien de herkomst van de dieren lijkt de status "exoot" voor de Europese meerval in Limburg de meest juiste.

DANKWOORD

Een woord van dank aan Erwin Winter (Rivo, IJmuiden) voor het kritisch doorlezen van het manuscript en aan Alain De Vocht (Limburgs Universitair Centrum, Diepenbeek), Thijs Belgers (Vlodrop), Ludo Spronck (Borgharen) en Heinz-Josef Jochims (Hückelhoven) voor het verstrekken van aanvullende gegevens.

SUMMARY

FOUNDINGS OF THE EUROPEAN CATFISH (*SILURUS GLANIS*) AFTER THE RECENT FLOODS FROM 2002

Three dead specimens of the European catfish (*Silurus glanis*) were found upstream of Roermond after the river Meuse burst its banks in 2002. These were the first recordings of the species in this section of the river. A population seems to have established itself in the artificial lakes near Roermond. The origin of this population is somewhat speculative. Most likely, its ancestors escaped from a catfish hatchery, either in Belgium or Germany. The authors therefore conclude that the Limburg catfish population is artificial.

LITERATUUR

- AKKERMANS, R.W., 1997. Vangst van een Europese meerval in de Swalm. *Natuurhistorisch Maandblad* 86 (10): 250-252.
- AKKERMANS, R.W., 2000. Europese meerval. In: Crombaghs B.H.J.M., R.W. Akkermans, R.E.M.B. Gubbels & G. Hoogerwerf. Vissen in Limburgse beken. De verspreiding en ecologie van vissen in stromende wateren in Limburg. *Natuurhistorisch Genootschap, Maastricht*.
- BRUYLANTS, B., A. VANDELANNOOOTE & R.F. VERHEYEN, 1989. De vissen van onze Vlaamse beken. Hun ecologie, verspreiding en bescherming. *WEL, Antwerpen*.
- LENDERS, A.J.W., 2000. Blauwband. In: Crombaghs B.H.J.M., R.W. Akkermans, R.E.M.B. Gubbels & G. Hoogerwerf. Vissen in Limburgse beken. De verspreiding en ecologie van vissen in stromende wateren in Limburg. *Natuurhistorisch Genootschap, Maastricht*.
- PHILIPPART, J.C., 2000. The demographic explosion of *Silurus glanis* in the Belgian River Meuse: origin and biological significance. Review: International Symposium - Freshwater Fish Conservation: Options for the Future, Algarve.
- NIE, H.W. DE, 1996. Atlas van de Nederlandse Zoetwatervissen. Media Publishing, Doetinchem.
- POLLUX, B.J.A. & A. KOROSI, 2002. De Romeinenweerd als voortplantingsgebied voor de Blauwband. *Natuurhistorisch Maandblad* 91 (10): 234-236.
- VANDELANNOOOTE, A., R. YSEBODT, B. BRUYLANTS, R. VERHEYEN, J. COECK, C. BELPAIRE, G. VAN THUYNE, B. DENAYER, J. BEYENS, D. DE CHARLEROY, J. MAES & P. VANDENABEELE, 1998. Atlas van de Vlaamse beek- en rivierissen. *WEL, Antwerpen*.
- VOCHT A. DE, J. COECK, G. VAN THUYNE, J. BREINE & C. BELPAIRE, 2001. Vissen in Limburg: oude bekenden en nieuwe gezichten. *Likona Jaarboek 2000*: 79-85.
- WINTER, H.V., J.A.M. WIEGERINCK & H.J. WESTERINK, 2001. Jaarrapportage Passieve Vismonitoring Zoete Rijkswateren. Trends en samenstelling van de visstand in 2000 op basis van vansten met fuiken en zalmsteken. Rapport C035/01. Rivo, IJmuiden.
- WINTER, H.V., J.A.M. WIEGERINCK & H.J. WESTERINK, 2002. Jaarrapportage Passieve Vismonitoring Zoete Rijkswateren. Samenstelling van de visstand op basis van vangsten met fuiken en zalmsteken 2001. Rapport C019/02. Rivo, IJmuiden.